

Forord til den danske udgave

2. udgave af *Sociologi og socialantropologi – mellem mennesker og samfund* giver som sin forgænger en grundlæggende indføring i sociologiske og socialantropologiske tænkemåder. Den tætte relation mellem samfundsvidenskab og praksis inden for social- og sundhedssektoren er bibeholdt, mens nye eksempler, ny forskning og litteratur er kommet til. Bogen er desuden udvidet med kapitler om fattigdom og barn-dom.

Bogen er stadig relevant for de studerende på professionshøjskolerne i Danmark. Fremtidigt tværfagligt samarbejde mellem uddannelserne kan styrkes via en fælles referenceramme, og her kan en lærebog, der retter sig mod flere forskellige uddannelser, være en hjælp.

De samfundsmæssige forhold i Norge ligner på mange måder de danske, specielt i kraft af at begge lande er funderet på en skandinavisk velfærdsstatsmodel. Det betyder, at de forhold i det norske samfund, som beskrives i bogen, i stor udstrækning kan overføres til en dansk kontekst.

Der er dog undtagelser, da de politiske forhold i henholdsvis Norge og Danmark kan være forskellige på nogle områder. Det gælder f.eks. kapitel 6 om fattigdom. Her præsenteres det indledningsvis, at bekæmpelse af fattigdom har været et politisk prioriteret område i Norge siden 2002. I Danmark har dette ikke været en eksplicit prioritet. Nogle forskere har endda vurderet, at nyere politiske tiltag som indførelsen af starthjælp kan have bidraget til at øge fattigdommen (det fremgår af rapporten *Fordeling og levevilkår 2009* fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd). Dette til trods præsenterer kapitlet en aktuel diskussion, der er relevant for studerende. Fremstillingen af de forskellige teoretiske positioner i forhold til begrebet fattigdom svarer til den teoretiske diskussion i Danmark.

I de tilfælde, hvor det forekommer relevant, er der føjet eksempler fra dansk praksis til teksten. Ligeledes er listerne med supplerende litteratur udvidet med referencer, der er tilgængelige for danske studerende. *Sociologi og socialantropologi –*

mellem mennesker og samfund bærer præg af en dialogisk og anderledes formidling, hvor alle bogens kapitler afsluttes med en korrespondance mellem en studerende og kapitlets forfattere. Som noget nyt for 2. udgaven findes der løbende kommentarer og refleksioner fra brugere af social- og sundhedssektoren.

Juni 2009

Lone Petersen

Fagkonsulent

Sygeplejerske, cand.scient.soc.

Forord til 1. udgave

Samfundsvidenskaberne har i de seneste år fået en vigtig plads i de social- og sundhedsfaglige uddannelser. Begge sektorer står foran store udfordringer i et komplekst samfund i stadig forandring. I en sådan situation kan samfundsvidenskabelig viden bidrage til vurderingsgrundlaget, når værdier og arbejdsbetingelser i social- og sundhedsprofessionerne ændres.

Bogen har taget udgangspunkt i temaer, problemstillinger og begreber, der er fælles for alle de social- og sundhedsfaglige højere uddannelser, og den er tilpasset emnerne i den ny, tværfaglige rammeplan for grunduddannelserne. Den er på samme tid skrevet på en sådan måde, at den er egnet på niveauer med videreuddannelse.

Bogen giver en indføring i grundlæggende sociologiske og socialantropologiske tænkemåder og perspektiver ved at anvende disse perspektiver direkte på social- og sundhedssektoren. I bogen har vi valgt at knytte samfundsvidenskaben mere direkte til praksis, end det har været normalt i andre grundbøger for social- og sundhedssektoren. Intentionen har været, at de studerende hurtigere kunne forbinde samfundsvidenskabelig viden med deres egen erhvervsudøvelse, og at undgå at samfundsvidenskabelige begreber og teorier blev for løsrevne fra deres kontekst og dermed mindre meningsfulde at lære. Det skal gøre bogen mere aktuel og relevant for de studerende.

Vi henvender os både til sundhedssektoren og den sociale sektor. Indholdet er formuleret på en sådan måde, at det kan videreudbygges alt efter de enkelte fags ståsted og behov for supplerende faglitteratur og faktisk viden.

Arbejdet med bogen har været en proces over flere år. Det har været en spændende proces, fordi bidragsyderne har haft erfaringer fra forskellige dele af social- og sundhedssektoren. Dette har vist os, hvor nyttigt det kan være at udveksle erfaringer på tværs af uddannelserne. I forløbet har også flere andre været vigtige bidragsydere, ikke mindst med råd og kommentarer til bogens indhold. Vi vil i denne forbindelse takke Wenche Falck, Oddbjørn Ingebrigtsen og Nina Olsvold, der især har deltaget

FORORD TIL 1. UDGAVE

i den første fase af bogens tilblivelse. Endvidere vil vi takke tidligere forlagsredaktør Thomas Nygaard, som var initiativtager til bogen, og forlagsredaktør Astrid Rangnes Bråten, som har været en værdig og stabil arvtager af den videre proces.

Oslo, maj 2001

Elisabeth Brodtkorb, Marianne Rugkåsa og Reidun Norvoll

Forord til 2. udgave

I de næsten ti år, der er gået siden bogens 1. udgave, er fattigdom blevet et stadigt mere debatteret tema både politisk og socialfagligt. Også børn og barndom er et tema, der i de senere år har fået større opmærksomhed. Da vi blev bedt om at revidere denne lærebog, ønskede vi derfor at inkludere temaerne fattigdom og børn og barndom og betragte dem fra en sociologisk og socialantropologisk synsvinkel. Bogens øvrige kapitler har også gennemgået mere eller mindre omfattende redigeringer. Nyere litteratur og forskning er kommet til, visse perspektiver tildeles mere plads, mens andre får noget mindre end i forrige udgave.

Bogen er skrevet for erhvervsudøvere inden for social- og sundhedssektoren. Nyt i denne udgave er også, at Leni Hemminghytt Rønbeck, Odd Bela Dick og Erik Bjerke, der har erfaringer fra møder med professionelle erhvervsudøvere i social- og sundhedssektoren, har læst og kommenteret bogens kapitler. Deres kommentarer belyser temaerne på en anden måde, end kapitlernes forfattere har gjort i deres fremstillinger. Tak til både kommentatorer og forfattere for gode bidrag til bogen!

Også i arbejdet med denne udgave har vi haft et godt og tæt samarbejde med forlaget. Vi ønsker at takke forlagsredaktør Ellen Asplund og redaktionskonsulent Lisbeth Ophøien, der har set på og vurderet alle vores mere eller mindre realiserbare ideer og forslag! Vi vil også takke foto- og billedkunstner Terje Dannemark for fine illustrationer til denne udgave.

Oslo, november 2008

Elisabeth Brodtkorb og Marianne Rugkåsa

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1 Sociologisk og socialantropologisk tænkemåde	19
<i>Elisabeth Brodtkorb og Marianne Rugkåsa</i>	
Sundheds- og socialpersonale mellem mennesker og samfund	19
Om fagtraditionerne	21
Sociologi	21
Metodiske tilgange	24
Socialantropologi	25
Metodiske tilgange	25
Fagtraditionerne i dag	28
Modernitet og tradition	29
Fagsprog og daglig tale	32
Fortolkning og for-forståelse	33
Individ og samfund	34
Niveauer i samfundet	35
Præsentation af bogen	37
 Kapitel 2 Professioner	 43
<i>Hans-Einar Hem</i>	
Et samfundsvidenskabeligt blik på professioner	43
Profession og professionel	43
Profession er en type erhverv	44
Professioner er baseret på teoretisk viden (men ikke kun)	45
Profession via en specialiseret uddannelse	46
Professionerne i samfundet – makroperspektiv	47
To måder at organisere tjenstydelse på	47
Velfærdsstatens professioner og organisering	48
Professionerne og politikken	49

Den professionelle aktør – mikroperspektiv	52
At lære en profession	52
Uddannelse	52
Teoretisk og praktisk viden	52
Tavs viden	53
At være professionel	54
Erhvervsrollen og rolleteori	54
Socialisering og internalisering	58
Identitet i det 21. århundrede	59
Uddannelse	59
Professionen i kroppen og i selvet	60
Professionens udfordringer	61
 Kapitel 3 Magt og afmagt	67
<i>Reidun Norvoll</i>	
Magt	68
Hvad er magt?	68
Magtens udtryk	69
Grundlaget for magt	72
Magthaveren – person eller system	75
Institutionalisering	77
Afmagt	80
Magtfordeling i samfundet	84
Økonomisk magt	84
Politisk magt	85
Fysisk magt	86
Kulturel og symbolsk magt	87
Viden er magt/professionens magt	90
Køn og magt	91
 Kapitel 4 Social afvigelse og social kontrol	99
<i>Reidun Norvoll</i>	
Hvad er social kontrol?	99
Social kontrol af mennesker, der er socialt afvigende	100
Sygdom og sociale problemer som social afvigelse	102
Stigmatisering	105
Udvikling af social kontrol i det moderne samfund	108
Forskellige teknikker til disciplinering og social kontrol	109
At øge brugernes magt og indflydelse	111

Normalisering	112
Brugerperspektiv og brugerinddragelse	112
Empowerment	115
Kritik af de nye ideologier	116
Mod en ny hjælperolle?	117
Kapitel 5 Velfærd	121
<i>Heidi Haukelien og Halvard Vike</i>	
Indledning	121
Velfærdens historie: Utopi og organisation	122
Velfærdspolitiske udviklingstræk	124
Velfærd i offentligt regi	126
Organisatoriske ændringer I: sundhedsvæsenet	129
Organisatoriske ændringer II: NAV	131
Velfærd og mening	132
Velfærd som moral og forventning	133
Individualisering af velfærd	134
Knaphed på mening	135
Behov, identitet og ekspertise	136
Det normale og det afvigende	138
Individet og staten	139
Ambitioner og risiko	140
Velfærd og køn	142
Institutionelle processer	143
Eksempel 1 – Organiseret omsorg	144
Eksempel 2 – Socialpolitik i forandring	148
Om at flytte problemer	151
Marginalisering	152
Et “koldere” samfund?	154
Afslutning	157
Kapitel 6 Fattigdom	163
<i>Tone Fløtten</i>	
Hvad er fattigdom?	164
Hvordan defineres og måles fattigdom?	165
Kritik af det relative fattigdomsbegreb	166
Fattigdom som lavindkomst	168
Fattigdom som mangel på goder	169
Fattigdom som en subjektiv oplevelse	170

Fattigdom som et fællesskabsdefineret problem	170
Har vi brug for et fattigdomsbegreb?	171
Fattigdom som normativt fænomen	173
Et billede af fattigdom i Norge	173
Hvor omfattende er fattigdomsproblemet?	174
Hvem er fattige?	176
Fattigdom blandt børn	179
Absolut fattigdom	180
Fattigdommens varighed	181
Fattigdommens konsekvenser	181
Går fattigdom i arv?	183
Hvorfor bliver nogle fattige?	183
Individuelle forklaringer på fattigdom	184
Fattigdom og human kapital	185
Fattigdomskultur	186
Afhængighedskultur	187
Strukturelle forklaringer på fattigdom	188
Generel udvikling	188
Opståen af en underklasse	189
Ineffektive velfærdsstater	190
Diskrimineringsforklaringer	190
Er fattigdom et uundgåeligt problem?	191
Kapitel 7 Kulturelle fortolkningsrammer	195
<i>Berit Thorbjørnsrud</i>	
Kulturforståelse – for alle	195
Globalisering	196
Begrebernes betydning for vores virkelighedsopfattelse	197
Hvem er vi – og hvem er de?	200
Kultur – et farligt begreb?	202
Kultur - et mangfoldigt begreb	203
Et menneske upåvirket af kultur – findes det?	205
Perception – orden og mening	205
Mad og ikke-mad	206
Hvad vi behøver – og hvad vi vil have	207
En græker lig grækere lig grækerne?	208
Stereotypier – fordomme	209
Kulturchok	210
Kultur – et system af	212

Kultur som noget fælles?	213
På grund af deres kultur	214
Mellem to kulturer	215
Andengeneration – hvad ved vi?	216
Skal man vælge ét tilhørsforhold?	220
Situeret aktør	221
Etnicitet og kultur	222
Etnicitet og interaktion	224
Majoritet – minoritet	225
Segregation	226
Assimilation	226
Integration	228
Inkludering	228
Kapitel 8 Kultur, sundhed og sygdom	233
<i>Berit Thorbjørnsrud</i>	
Kroppen – natur eller kultur?	233
Kroppen	234
Kropsopfattelse – hvad er det?	234
Kønsforestillinger – noget varierende	235
Kulturel bearbejdning af kroppen	236
Kropssymbolikkens pris og mening	238
En kamp om kontrol?	239
Egne og andres kropsteknikker	240
Sundhed	241
Hvad er sundhed?	241
Helbred og sundhed	243
Sygdom	245
Hvad er sygdom?	245
Kultursyndromer	247
Kampen om sygdomsbegrebet	248
Subjektiv og objektiv sygdom	250
Behandling	252
De fire skolemedicinske systemer	252
Behandling, mening og logik	254
Kulturrelativisme	255
Etnocentrisme	256
Kvindelig omskæring - en udfordring	257
Kulturrelativisme og magt	259

Kapitel 9 Børn og barndom	265
<i>Marit Haldar</i>	
Hvorfor er der ikke noget, der hedder voksendom?	266
Børn og barndom i et historisk perspektiv	267
Den første modernitet affødte den første barndom	268
En aktuel barndomshistorie	270
Børn og barndom i et samtidsperspektiv	271
Udviklingspsykologiens og psykoanalysens børn	272
Børn som historisk generation	273
Børn som en social klasse	274
Børn som en kultur	275
Børn som verbum	276
Fremtidens børn?	277
Centrisme, mangfoldighed og kompetence	277
At reflektere over refleksionerne	278
 Kapitel 10 Samfundsfag som redskab i professionsudøvelsen	 283
<i>Elisabeth Brodtkorb og Marianne Rugkåsa</i>	
Mennesker – relationer – omgivelser	283
Samfundsfagernes egnethed	284
Praksis og teori	285
Tværfaglighed	285
Nært og fjernt	286
 Litteratur	 287
 Om forfatterne	 307
 Stikord	 309